

6de zondag van Pasen / 9 mei 2021

Exegetische notities eerste lezing

Handelingen 10,25-26.34-35.44-48

Hoofdstuk 10 uit de Handelingen van de apostelen beschrijft de ontmoeting van Petrus met de Romeinse centurio Cornelius in Caesarea. Zowel Petrus als Cornelius krijgen een visioen. Cornelius ziet een engel die hem opdracht geeft een gezantschap naar Joppe te sturen om daar Petrus te vragen of deze bij Cornelius wil komen. Nog vóórdit dit gezantschap arriveert bij Petrus, krijgt deze op zijn beurt een visioen als hij op het dakterras aan het bidden is. Hij ziet hoe vanuit de geopende hemel een voorwerp - lijkend op een groot linnen kleed - aan vier punten op aarde wordt neergelaten. Op het kleed bevinden zich alle lopende en kruipende dieren van de aarde en alle vogels van de hemel. Petrus hoort tot drie keer toe een stem zeggen dat hij zijn gang mag gaan en alles - rein of onrein - mag slachten en opeten. Daarna wordt het voorwerp weer in de hemel opgenomen. Nadat het gezantschap is gearriveerd, gaat Petrus mee naar Cornelius. Petrus concludeert dat God hem in het visioen heeft willen laten zien dat Hij geen onderscheid maakt tussen joden en niet-joden en vertelt Cornelius en diens huisgenoten en vrienden over de leer van Jezus. Dit heeft tot gevolg dat de heilige Geest neerdaalt op het gezelschap dat vervolgens begint te spreken in vreemde talen en God te prijzen. Petrus geeft dan opdracht hen te dopen in de naam van Jezus Christus.

Met het vermelden van de plaatsnaam Caesarea, zetel van het Romeinse gezag in Judea en zo genoemd ter ere van Caesar / keizer Augustus, wordt de totale Romeinse maatschappij opgeroepen, inclusief de keizerverering. Lucas, de auteur van Handelingen, hecht veel belang aan dit bekeringsverhaal van Cornelius. De visioenen van Petrus en Cornelius worden drievoudig herhaald en op het apostelconcilie wordt er indirect naar verwezen.¹ Drie lezingen uit hoofdstuk 10 zijn in het lectionarium opgenomen. Naast vandaag lezen we er ook uit op het feest van De doop van de Heer en op Paaszondag. De liturgie hecht dus veel belang aan het verhaal. De drie fragmenten waaruit de lezing van vandaag bestaat, zijn het beste te bezien in het geheel van het verhaal.

Lucas onderstreept dat God het initiatief neemt in de roeping van deze heidense Romein. Ook bij het visioen van Petrus ligt alle initiatief bij God. In zekere zin is het ook voor Petrus een bekering, een ommekeer naar geest en hart. De betekenis van Petrus' visioen wordt duidelijk gemaakt wanneer Petrus Cornelius daadwerkelijk ontmoet. Hoewel Cornelius vroom en godvrezend is, ontstaat er onmiddellijk een groot misverstand. De Romein geeft Petrus de goddelijke verering, zoals die aan de keizer is verschuldigd. Petrus richt hem op: *Sta op, ik ben ook maar een mens*. De toespraak die Petrus dan houdt, verloopt volgens het schema van de antieke geschiedschrijving. In zijn inleidende woorden knoopt Petrus aan bij de situatie. Het is hem duidelijk geworden dat God het heil aan allen wil meedelen. De traditionele grens tussen jood en niet-jood wordt opgeheven. Het woord dat tot Israël werd gericht, is voor alle mensen bestemd. Petrus beroept zich op de Schrift door een samenvatting te geven van wat we kunnen lezen op enkele plaatsen in het Eerste Testament.² Dat God handelt zonder aanzien des persoons was bekend.

¹ Handelingen van de apostelen 15,6vv.

² Zie bijvoorbeeld Deuteronomium 10,17 en 1 Samuël 16,7.

Het derde en laatste fragment vormt het corpus van onze eerste lezing en kan worden betiteld als het Pinksteren van de heidenen. Het wonder van Pinksteren wordt herhaald voor de heidenen die op hun beurt eveneens *talen spreken en God verheerlijken*.³ God dwingt Petrus de heiden Cornelius door de doop in de christengemeente op te nemen. Voor het eerst wordt hier de generaliserende uitdrukking ‘de’ heidenen gebruikt. Voor Lucas is dit dus geen alleenstaand toevallig en mythisch gebeuren. Blijkbaar heeft God ook aan de heidenen de bekering ten leven gegeven.⁴ De uitdrukkelijke vermelding dat de heidenen Petrus verzoeken nog enkele dagen bij hen te verblijven, onderstreept dat zij voortaan als rein moeten worden beschouwd. Verblijven in het huis van onbesnedenen en met hen eten is vanaf nu niet meer bezwaarlijk.⁵ De heilige Geest heeft dat besloten.⁶ (vergelijk 15,22-31).

Geloven is leren van ontmoetingen met mensen die in een andere context leven. Dat is een uitdaging. Daarop durven in te gaan, durven te veranderen, is een leerproces dat beslissend is voor het voortbestaan van de kerk.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 98,1.2-3^{ab}.3^{cd}-4

De tussenzang van vandaag is een ingekorte herhaling van de tussenzang voor de dagmis van Kerstmis. Psalm 98 maakt sterk de indruk beïnvloed te zijn door de gedachtewereld van Jesaja.⁷ De tekst is te beschouwen als een bloemlezing van teksten met een eschatologisch karakter, een nieuw lied. De psalm maakt optimaal gebruik van de symboliek van het getal zeven dat volmaaktheid aanduidt. God wordt zevenmaal genoemd en verricht zeven handelingen. Hij heeft zeven goddelijke eigenschappen. Deze goddelijke harmonie wordt nog eens onderstreept door zeven verschillende werkwoorden van lofprijzing. In de tussenzang wordt het vreugdebetoon van de gehele aarde verwoord.

Exegetische notities tweede lezing

1 Johannes 4,7-10

De tweede lezing is de kern van de eerste brief van Johannes. De aanspreektitel *vrienden* telt reeds de inhoud. Het gaat over de relatie tussen de liefde en God. In elk vers keert het woord liefde of liefhebben terug. Johannes beschrijft ons de oorsprong van de totale, onvoorwaardelijke, alles gevende liefde: ze komt uit God. Maar dan niet zoals de schepping van God komt. De liefde is als het ware een aanwezig zijn van God zelf. *De mens zonder liefde kent God niet want God is liefde.*

Zo'n formulering is een vondst. Ze is een adagium geworden die enerzijds tot diepzinnige speculaties kan leiden, maar anderzijds ook tot cliché kan verworden. Hier wordt iets belangrijks, iets echts, iets waars, iets wezenlijks over God gezegd. Wie over God nadenkt, moet zich hiermee uitzetten.

³ Vergelijk Handelingen van de apostelen 2,4-11.

⁴ Zie Handelingen van de apostelen 11,18.

⁵ Vergelijk Handelingen van de apostelen 10,28 en 11,3.

⁶ Vergelijk Handelingen van de apostelen 15,22-31.

⁷ Zie bijvoorbeeld Jesaja 55,12-13.

Het motief van Gods liefde tot ons ligt in de overlevering van zijn Zoon. De kruisdood van Christus roept de gedachte aan de liefde van God op. Voortdurend brengt Johannes onderlinge liefde in verband met de liefde van en tot God. De liefde tot God ontluikt in de onderlinge broederliefde en wederzijdse liefde laat zien dat wij geboren zijn uit God. Daarom is de onderlinge liefde meer dan alleen een morele plicht. Ze is allereerst een deelnemen in de goddelijke liefde. Ze is een bewijs van nieuw leven. Niet liefhebben is daarom een teken van God niet kennen. Het gaat daarbij om concreet gedrag. Met haten, liegen en op een dwaalspoor brengen, ken jij God niet en omgekeerd kent God jou niet.

Als Johannes schrijft dat God Jezus als verzoening voor onze zonden *in de wereld gezonden heeft*, lijkt dat te impliceren dat God zelf de schuld heeft aan de dood van Jezus. Niets is minder waar. Het bloed zit aan de handen van de mensen die God vergeten zijn. De dood van Jezus klaagt niet God aan, maar de mensen die menen dat God van geen belang is.

Exegetische notities Evangelie

Johannes 15,9-17

De evangelielezing sluit aan bij Jezus' beeldspraak van de ware wijnstok die aan het begin van dit hoofdstuk 15 uit het evangelie volgens Johannes wordt geïntroduceerd. De allegorie van de wijnstok en zijn ranken maakt de noodzakelijkheid van een innige levensgemeenschap met Jezus duidelijk. De grondslag van deze gemeenschap is de liefde. Geen groter liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden. De dood van Jezus is de hoeksteen van de gemeenschap. De liefde van Jezus tot het einde toe verplicht de mensen in de gemeenschap tot eeuwige trouw. Het frequente gebruik van het Griekse werkwoord *menein* - een werkwoord dat Johannes graag gebruikt - onderstreept deze gedachte. Het betekent zowel 'blijven' als 'wonen'. Johannes zet dit werkwoord in een vorm die het gaan doen van het (ver)blijven uitdrukt. Dit 'blijven' verzekert de eenheid onder de mensen.

De beelden waarin dit wordt uitgedrukt, sluiten aan bij de ons tamelijk onbekende Hellenistische hofcultuur. De koning bepaalt de gang van zaken in het koninklijk huis. Er zijn slaven die niet op de hoogte zijn van wat hun koning doet. Daarnaast is er de koningszoon die vrienden heeft uitgezocht en deze vrienden introduceert in het huis van zijn vader. Hij laat hun alles weten wat hij van zijn vader weet. Hij draagt zijn vrienden op vruchten voort te brengen. Hier sluit de tekst aan bij de allegorie van de wijnstok. Hij houdt van hen, als ze bereid zijn te doen wat hij van hen vraagt. Dit moet mogelijk zijn, want hij gaat met hen een liefdesverbond aan op leven en dood. Onder vrienden is alles gemeenschappelijk en de vriendschap zelf is het hoogste goed. Deze beeldtaal is aan alle kanten raak: Jezus als de koningszoon die zijn leven geeft voor zijn vrienden en nu aan zijn vrienden voorhoudt dat ze elkaar moeten liefhebben. *Dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden* is te beschouwen als teken van liefde voor hen. Het is een geliefkoosde gedachte in de oudheid rondom het thema vriendschap. Het is zowel letterlijk (sterven) als figuurlijk (je totaal inzetten) te interpreteren. In onze tijd zouden wij misschien eerder kiezen voor een benadering van fundamentele vriendschap vanuit de ouder – kind relatie als belangeloze liefde.

Door zijn totale openheid voor zijn Levensgrond, voor de Liefde, voor God, weet Jezus zich gezonden door een Liefde die hem ten volle vertrouwt en hem dus ook alles toevertrouwt:

plannen om de wereld te redden, vrienden in het volbrengen van die taak. Die onvoorwaardelijke Liefde maakt dat Jezus zich op een unieke wijze geborgen en bevestigd voelt. In hem blijkt die liefde een bron van vreugde te zijn. Zo wordt de hele toespraak van Jezus een verblijdende en vreugde brengende rede. Het is paradoxaal dat de liefde als een *gebod* wordt opgelegd. Dat lijkt dwingend, maar in het licht van Jezus' uitspraak dat *mijn vreugde in u moge zijn* is zo'n gebod makkelijk te aanvaarden.

Themastelling

In de liefde blijven

In een sombere bui zou je kunnen constateren dat onze wereld een steeds grotere puinhoop lijkt te worden. Onze cultuur buit de liefde in allerlei vormen uit, maar gelooft er zelf blijkbaar niet meer in. Haaks hierop staan de lezingen van deze zondag. Liefde is een verzamelwoord voor vele vormen van liefde. Het varieert van platonische vriendschap, onvoorwaardelijk gunnend tot erotiek. Het realiseren van onderlinge liefde lijkt vaak een onmogelijke opgave. Is dit eigen aan het menselijk tekort? Een oproep om in de liefde te blijven, is - zeker in het licht van de geschiedenis van de mens - misschien wel de meest noodzakelijk oproep die gedaan moet worden.